

Від головного редактора

Шановний читачу!

З приємністю презентую друге цьогорічне (і дванадцяте від початку заснування) число «Українського Інформаційного Простору».

Без перебільшення можу ствердити, що тут представлені свіжі результати наукової праці добірного грона чесних, небайдужих і захоплених своєю справою дослідників-журналістикознавців з усієї України. Це передусім ті, хто завжди перебуває в «науковій формі»; хто за внутрішнім покликом наукового й професійного сумління вже знайшов свою тему; хто вміє достеменно вивчити й оригінально подати власно написане «на люди»; кому неприйнятний все ще поширений, на жаль, у нашому середовищі підхід примітивного реферування чи переказової компіляції вже відкритого; хто не запозичує чуже, а вперто й наполегливо стверджує своє. Звісно, з обов'язковим власним експериментом чи з власно добутих і глибоко осмислених документально-архівним компонентом.

Проблематика цього випуску охоплює фактично всі грані редакційної політики часопису, його головні розділи, традиційно обрамлені і в друкованій, і в електронній версіях різноколірними символами-писанками із взаємопроникним інтернетним серпантинном. Отож, осмислення практики, теорії та історії двох розмаїтих за типологічними ознаками пластів засобів масової інформації — друкованих та мережевих — у загальнонаціональному й світовому контекстах.

Як завжди, суголосною нинішнім непростим викликам практичної журналістики постає перед читачем змістова начинка першого розділу — «Актуальні питання українського інформаційного простору». З-поміж низки показових тенденцій сучасної української журналістики одна особливо тривожна: наші ЗМІ продовжують нести на собі зловісну печатку епохи, з якої нещодавно вийшли, — тоталітарної. Новочасні дослідники її ще називають посттоталітарною або постолігархічною, в якій, утім, проглядається наполегливе бажання здебільше частини журналістського корпусу, ніж засновників медіа, стати на шлях вільної преси Заходу відповідно до усталених у цивілізованому світі стандартів і принципів.

Одна з гострих граней цієї тенденції — громадянська позиція, мораль сучасного журналіста, здатність його бути або прямостоячим, або продажним, спокуситися принадам «грошового мішка» чи залишитися вірним стандартам професії. Цю проблему, на основі винятково архівних матеріалів, розглянуто в статті «Тоталітарна журналістика: до проблеми купівлі владою лояльності і слухняності журналістів».

Звучання означеної вище проблеми відчутне і в статті Олександра Савенка. У ній чи не вперше з наукового й практичного боку проаналізовано історію перипетій із прийняттям Верховною Радою України в грудні 2022 року довгоочікуваного українською спільнотою Закону України «Про медіа». Як відомо, прийняття цього закону, як першочергового, вимагала від українських законодавців Рада Європи. Висвітлено логічно обумовлені чотири складники проблеми: історія ухвалення, позитиви, недоліки, перестороги. Риторичне запитання автора «Чи створить новий закон загрози для свободи слова?» залишається поза берегами цієї статті й відкриває ще одну тему для актуального дослідження.

У гуманітарному науковому середовищі впродовж останніх місяців все активніше циркулює поняття ШІ (штучного інтелекту). Дискусію щодо позитивів і загроз, зокрема й для журналістського середовища, розпочав у минулому числі УІП молодий дослідник С. Шашенко. Нині цю перспективну тему продовжуємо. Так, професорка Тетяна Гуменюк сконцентрувалася на філософському аспекті проблеми. Вона запропонувала рекомендації та рамки для відповідального розвитку ШІ. На думку авторки, дотримуючись етичних і законодавчих меж, людство може створити майбутнє, де технології штучного інтелекту в інформаційному просторі розроблятимуться, розгортатимуться та використовуватимуться таким чином, щоб поважати людські цінності, сприяти справедливості та підзвітності й вирішувати проблеми суспільства. Натомість Олексій Ситник, розвиваючи тему, концентрує свою увагу на технологічних проблемах упровадження ШІ в практику сучасних ЗМІ.

Професорка Валентина Галич привертає увагу колег до необхідності в нинішній час звертатися до феномену національної публіцистики. Адже часто в таких текстах ідеться про духовні уроки видатних українських політичних і культурних діячів кінця ХХ — початку ХХІ ст., які можуть наснажувати сучасників, зміцнювати в них почуття волелюбства й мужності в протистоянні російському агресорові. Один із таких взірців — неопублікований текст Олеся Гончара «Час єдності» — авторка обрала для журналістського аналізу.

Проблематику «Війна й журналістика» редакція УІП «прописала» на своїх шпальтах відразу від початку російського вторгнення. У цьому числі ми вирішили виділити її в окремий розділ. Засадничою є стаття Юрія Бондаря «Журналісти про російсько-українську війну: проблематика та жанрові особливості книжкових видань». Стаття має пошуковий характер і збагачена низкою ілюстрацій. Без сумніву, що актуальність теми, її патріотично-виховний струмінь із часом лише зростатиме. В ній проглядається ціла серія майбутніх і творчо-прикладних робіт, і теоретико-практичних досліджень здобува-

чів рівнів «бакалавр» і «магістр» з понад 80-ти наявних в Україні відділень, факультетів та інститутів журналістики.

Цінність дослідження «Поняття «новин» у сприйнятті українців під час війни» полягає в тому, що його провела молода дослідниця Мирослава Чабаненко у прифронтовому Запоріжжі. В основу було покладено запозичений із психолінгвістики асоціативний експеримент, і на нього відгукнулися реальними анкетами близько півтисячі учасників. Це добрий взірєць нашій юній зміні — які теми обирати, чим наповнювати третю, експериментальну, частину своєї магістерської роботи.

До речі, про вибір та виконання тем магістрантами-журналістами. У цьому розділі публікуємо дві такі роботи — обидві з КНУКІМу. Валерія Яржемська (науковий керівник проф. М. Тимошик) переконливо показала особливості діяльності ЗМІ Хмельницького краю в час війни росії проти України, а Дарина Коломієць (науковий керівник Наталя Дмитренко) — специфіку передач українського радіо за цих же умов. Обидві авторки зібрали й узагальнили значний за обсягом емпіричний матеріал, засвідчили здатність його аналізувати й робити самостійні висновки.

Тепер про надважливий за вагомістю й широтою проблематики розділ «Історія журналістики». Тут чи не вперше подано в рівній мірі потужні статті відомих дослідників двох провідних в Україні наукових шкіл з історії пресознавства — київської і львівської. Йдеться про знакові, а втім маловідомі навіть серед фахівців, осередки української журналістики на чужині — від «Харбінського Вісника» в Китаї (Олена Дроздовська), «Громадської Думки» в німецькому таборі полонених українців Вецляр (Ігор Срібняк, Дмитро Гринь) — до легендарного часопису «Свобода» в США (Сергій Козак). Еталоном наукової сумлінності можна вважати джерелознавчі та історіографічні дослідження про феномен «Записок НТШ» (Лідія Сніцарчук), семитомної «Української преси в Україні та світі ХІХ–ХХ ст.» (Надія Кулеша). Як завжди, несподівані українознавчі ракурси віднаходимо в нових розвідках Василя Габора. Нині представляємо результат його аналізу подорожніх нарисів про Італію на шпальтах західноукраїнських часописів першої третини ХХ століття.

Розділ «Зв'язки з громадськістю» представлений однією статтею львівської дослідниці Наталії Войтович. Тема надактуальна — етичні виклики політичної реклами. Ця стаття, яка і розвідка Тетяни Гуменюк, адресовані англomовному читачеві.

Микола Тимошик,
головний редактор
«Українського Інформаційного
Простору»